هەڵبژاردن و دیموکراتی لە نێوان ویستي سەرکۆزەری*1 دەسەڵاتی کەپیتالیست و داخوازی هوشیاری جەماوەر دا !!

جەزا چنگیانی

ئیفلاتوون پیوایە . کە دیموکراتی ئامێزخوازی چینە پلیشاوە و هەژارەکەی کۆمەڵگایە *2. ئیفلاتون ئەم بیردۆزە هزریەی لەسەر ئەو ڕاستیە بونیادناوە کە لە کۆمەڵگاکانی مرۆیدا هەمیشە زووربە هەژارە و سەرکۆزەر (نخبە) چینی خاوەن سامان و زەوی و زارەکانن . بۆچونەکەی ئیفلاتون لەوەشەوە سەقامگیر بووە کە لەسەردەمی دروستبوون و کۆی دەسەڵاتدا . کەنیسە داکۆکی لە دەسەڵاتی ڕەهای سەرمایەداری زەوی و سەرەتاکانی سەرماییە مادیەکان کردوە . بۆچوونێکی لۆژیکە هەموو هزر و تیورێك بەری بیرکردنەوە و هزری ڕۆژە . کارتێکەری گرفت و سنوری گرژی ئازارەکان و پێداویستیەکانی ڕۆژ تیورە مادی و هزرە مەعنەوەیەکان دەگۆرێ . بۆیە کەمکردنەوەی نرخ وبیر وبۆچۆنی ئیفلاتون لەودانیە کە ئیمڕۆ دیموکراتی بە پلەی یەکەم ویستی خاوەن بەرژەوەندی و سەرمایەدارەکانی جیهانە نەك هەژاران . لەسەردەمی ئیفلاتووندا ئەگەر هەژاران وبێ مافەکان بۆ بەدەستهێنانی ویستە چینایەتی و مرۆریەکانیان پەنایان بردبێتە بەر دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگا . ئەوا ئیمڕۆ چینی کەپیتالیست بۆ مسۆگەرکردنی دەسەڵاتی خۆی و قورخکردنی ئابووری و بازاڕ دانانی لەمپەر لەبەردەم بزوتنەوە ئۆپۆزسیۆنەکانی دەرەوەی چینی کەپیتالیزم دیموکراتی و لیبریالیەتی بازاڕی بە گەڕخستووە . ئەوتا لە شێوەی گلۆبالیزەکردنی بازاڕی جیهاندا گڕمۆڵەیان کردوە . لە کاییەی گڕمۆڵەکردنی سەرمایە لە دەست چەند کوومپانییێەکی مۆنۆپلی جیهانیدا . یانی کنتڕۆڵکردنی شێوەی بەرهەمیهێنان و هێزی کار و سەرمایە .

مۆڕاڵی سەرمایە لە سەر ئاستی قۆرخکردن و کەڵەکەکردنی سەرماییەی زۆر گۆشکراوە . کەواتە ئەگەر بۆچونەکەی ئیفلاتون لە سەردەمێکدا ڕاست بووبێت . دیموکراتی خۆاستی چینە پلیشاوەکانی کۆمەڵگا بووبێت . ئەوە لەم سەردەمەدا . سەردەمی گەشەکردنی تەکنەلۆژیا وشەپۆلی گلۆبالیزم وتاك جەمسەری کەپیتالیزمی جیهانیدا بێ ئۆپۆزسیۆێن . ئەوە دیموکراتی ویستی چینی باڵای کۆمەڵی ئیستای کۆمەڵگای جیهانە . کە لە دوای کۆتایی هاتنی جەنگی سارد وشکستی بلۆکی سور ئەمەریکا بە تاقانەی

مایەوە . هەوڵدان و دەستێوەردانی دیموکراتەتیزەکردنی کۆمەڵگا نا دیموکراتییەکان . گشتی لە پێناوی کزکردن یان سارکردنەوەی ووزەی کۆمەڵگایە لە ئاستی داخۆازییەکانیان و شۆرشێکی بەرفراونی وادا کە بەرژەوەندیە باڵاکانی کەپیتالیزم بخاتە دۆزی بڤە و کۆمەڵگا بەرە و دژایەتیکردنی توندڕەوانەی دژی کەپتالیزم بەرێ . لە هەموو ریکۆردیکی (کێبەرکێ) نێوان هێزە دژەکاندا . ئەگەر دوو تاکیش بن . هەمیشە لایەنی لاواز دۆڕاوە و لایەنی بەهێز براوەیە . لە دوای ساڵی 1917 و شۆرشی بەلشەفیەکانەوە و بە هۆی ڕۆمانسی کردنی هزری مارکسیەوە . تا ساڵی 1989 و هەرەسی بلۆکی سور . ئەو بلۆکە سورە هەر تۆژینەوەیەکی لە تکدا بکەیت . فایرۆسێکی کۆشندەی بیر و هزری ڕەسەنی چینی چەوساوەی کۆمەڵگا بوو. وەلی چونکە لە گۆڕەپانی ململانیی سیاسی و ئابوری و تیویرە کۆمەڵایەتیەکانی هەردوو جەمسەردا هیچ هێزێکی تر نەبوو ووزەی هزری خۆی ئاشکراو ئۆرگانەزیم بکات , بۆیە بە هەرەسهێنای بلۆکی سور .لایەنی زووربەی کۆمەڵگا کە چینە ناوەند و پلیشاوەکەی کۆمەڵگا بوو دۆڕا . سەرمایەداری جیهانی بە سەرۆکایەتی ئەمەریکا بوو بە براوەی یەکەم . ئەوەی ئیستا دەسەڵاتی سیاسی ئەمەریکی بە دەستەوەیە . سامانی هیچ کامێکیان لە ملوین و بلوین کەمتر نیە *3. یانی هیچ کام لە وەزارەتەکان و کاربەدەستە باڵاکانی کۆشکی سپی وکابینەکەی بۆش و سیاسەتمەدارانی ئەمەریکا.لە چینی خۆارەوەی کۆمەڵگای ئەمەرکیەوە نەهاتون . بێگۆمان لەشی سیاسی دەسەڵاتێکی وەك ئیمڕۆی ئەمەریکی بەو شێوەیەوە داڕێژراو بێت . دەبێ لە هەموو پڕۆسیسێکی سیاسیدا بەرژەوەندی ئابوری و فراوانی بازاڕ وکرێ کاری هەرزان و مسۆگەرکردنی سامانی سروشتی دەرەوەی کیشوەری ئەمەریکا بە تایبەت (پترۆڵ) ئامانجی سەرەکی سیاسیانەیان بێت . یانی لە پێناوی ئەم ئیستراتیجیەتدا ئایدۆلۆژیەکانی دەسەلات دادەڕێژرێ . ویستی سەرمایەداران لە دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگا نا دیموکراتی و نا کەپیتالیزمەکاندا بە تایبەت کۆمەڵگا خاوەن سامانە سروشتی بەتایبەتی پترۆڵ و(ئیستراتیجیتی زەوی) .(هەندی ووڵات هەن خاوەنی سامانی سروشتی نین وەلی هەڵکەوتی خاکەکەیان لە لایەن جوغرافیەی سیاسیەوە ڕۆڵی گرنگی هەیە وەك ئەفغانستان) تەنیا بە مەبەستی کۆنترۆڵکردنی ووزەی زۆری هێزی بەرهەمهێنەر (کریکاران و جوتیاران) ە بە هوی چەند فیگوریکی سیاسی ئەو کۆمەڵگایانەوە کە کەپیتالیزمی جیهانی خۆی پێش هەڵبژاردن و ویستی جەماوەر دەستنیشانیان دەکات بۆ بڕواپێهانی زۆربەی خەڵکی بە سیستەم و یاسای کارێك کە بەرژەوەدی سەرمایەداریان لەو ووڵاتانە نەخاتە دۆزێکی بڤ و دورخستنەوەی جەماوەر لە ویستە ڕەسەنە چینایەتی و مرۆییەکانیان و دەستەمۆکردنی تواناکانیان لە مەڕ لەمپەردانان بۆ ویستی سەرمیاکانیان . دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگا لە هەردوو جەمسەرەوە (واتە جەمسەری خاوەن کار وهێزی کار) کەڵکی هەبووە و هەیە و بەرێژەیی . ئەگەر (**گەشەکردنی کەپیتاڵ . گەشەکردنی ویستەکانی جەماوەر لە تەك خۆیدا بهێنێ**) *4 ئەوە ئەو کۆمەڵگایانەی کەپیتالیان تێدا بە شێوەی لۆژیك گەشەی نەکردبێ پرۆسێسی دیموکراسی تیدا سەقەتە .

هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییەی ووڵاتانی دەرەوەی بلوکی سیستەمی کەپیتالیزمی کلاسیك .*5 (ئەفغانستان و ئۆکراینە , ڕۆمانیا . ئازربایجان . هەڵبژاردنی داهاتوی عیراق) هەر هەمووی بە ویستی بەرژەوەندی و ووڵاتانی کەپیتالیزمی ئەوروپی و جیهان بەڕیوە چووە . ئەگەر دیموکراسی جوانترین دیاردە ودەستکەوتی گەشەکردنی کۆمەڵگای سەرمایەدار بێت . ئەو ناشرینترین دیاردە و نادیموکراسی ترین هەڵوێست . دەستتێوەردانی ووڵاتانی سەرمایەدارییە لە پڕۆسێسی هەڵبژاردنی دەرەوەی کیشوەری

کەپیتالیزم و دژی شترۆکتۆری دیموکراسییە . یانی (دیموکراسیەکانی دنیای سەرمایەداری دژی سترۆکتۆری دیموکراسین لە دەرەوەی کۆمەڵگاکانی خۆیان) ئەوەشی پاڵی بە کەپیتالیزمەکانەوە ناوە دژایەتی شترۆکتوری دیموکراسی هەڵبژێرن . پاراستنی بەرژەوەندیەکانیان وکۆنترۆڵکردنی بازاڕی ئەو وولاتانەی دەرەوەی کیشوەری خۆیانە . ئەو کۆمەڵگایانەی ئەمەریکا بە تۆپزی هەڵبژاردنی بەسەردا دەسەپینیٚ جۆرە کۆمەڵگایەکن کە دوورن لە هەموو پرینسیبەکان و ئەدموسفیری هەڵبژاردنی دیموکراسیانەوە . لە بەر ئەوەی پێکهاتەی ئەوکۆمەڵگایانە پێکهاتەیەکی نامۆدیڕنە کۆمەڵگای نامۆدێڕنیش بە دیموکراسی هەڵنجی دیٚ . یاسای بنەڕەتی بۆ پاراستنی مافەکانی تاکی کۆمەڵ و یاسای پاڵپشتی هەڵبژاردن وڕادەڕبڕین . لە کۆمەڵگا ئیفلیجەکاندا بوونی نیە , بۆیە ! چۆن ئەنجامی بەزۆر کردنی کۆمەڵگا بە کۆمەڵگایەکی کۆمۆنیست لە لایەن کۆمۆنیستەکانەوە بیٚ گەشەکردنی کارو سەرمایە و تەکنەلۆژیا و هوشیاری تاکی کۆمەڵ .ئەنجامەکەی هەرەسی بلۆکی سوور بوو. ئاواش بە تۆپزیکردنی کۆمەڵگایەکی بیٚ بنەما مادی ومعنویەکانی گەشەکردنی کۆمەڵگاو یاسایەك کە پشتگیری دەنگدەر و کۆی دەنگ ویاسای هەڵبژاردن بکات , هەڵبژاردن لەو کۆمەڵگایانەدا لە شانۆگەرێکی بیٚ دەق هیچ شتێك تر نیە. با زیاد لەمە ووتارەکە دریژ نەکەینەوە و باس لە هاڵبژاردنی گەلانی عیراقی زۆڵ بکەین . کۆمەڵگای عیراق (گەلانی عیراق) خاوەن کولتورێکن.کەتێدا یاسای باوك سالاری نەك لە خێزان و پەیوەندیە تاکەکاندا ڕەنگی داوەتاوە . بەڵکو لە ڕیکخراوە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکاندا بە زەقی دیارە (لە ناو چەپەکانی کورد و عەرەبیشدا) . یانی کۆمەڵگای عیراقی کۆمەڵگایەکی مۆدیرن و عیلمانی نیە , بۆیە هەڵبژاردن تێدا بازیە و وەك لەوەی پرۆسیسیکی کۆمەڵایەتی وسیاسی بیت . فەلسفەی هەڵبژاردن لە عیراقدا زیاتر ویستی ئەمەریکیە وەك لەوەی ویستی گەلانی عیراق بیت . ئەگەر ئەمەریکا دەستنیشانی هەڵبژاردنی نەکردایە ئەوە گەلانی عیراق بە چەند ساڵی تریش بیریان لە دیموکراتی و هەڵبژاردن نەدەکردەوە . نمونەی زیندوی هەردوو دەسەڵاتی پریمتیفی کورد (یەکیتی و پارتی) هەرچەند ئەمانە خۆیان بە سیوسیال دیموکرات و ئەویتریشیان دیموکراتی کوردستانی وەلی لە کرۆکدا پارتی عەشاییری و تاك ڕەوین .ئەوانەی تریش لە کۆمەڵگای عیراقی کە زووبەی ئیسلامە و لە ناو ئیسلامەکانیشدا زووربە شیعەیە . کە ئاشکرایە شیعەگەری توندڕەوترن لە سوونی . بە پوختەی کە ئیسلام پانتاییەکی فراوانی لە ویژدان و موراڵ و رۆحی عیراقییەکاندا داگیرکردوە . ئیسلام و دیموکراتی وەك پۆزەتیف و نەگەتیفی کارەبا وان بە یەك بوونی دوو جەمسەریان هیچ کاتێك وەزری کارەبا نەك پەیدا نابیٚ و بەڵکو شورت بە هزری کۆمەڵگا و مرۆ دەگەیەنن . ئەم ڕاستیە لە لای ئەمەریکایەکان زۆر ئاشکرایە و کەچی باسیش لە دیموکراتی کۆمەڵگایەکی کەلە بەردی وەك عیراق دەکەن . ئەگەر ئەم پرسیارە ماستە مووداڕەکە بێت . ئەوە ئەو مووە کلیلی کردنەوەی بەرژەوەندیەکانی ئەمەریکایە لە وولاتێکی دەوڵەمەندی وەك عیراقی . دانیشتوان گەوچدا .

*1 سەرکۆزەر ... بە عەرەبی نخبە

*2 تاریخ فکر السیاسی .... جان جاك شۆڤالییە ... من المدینە الی الدولە القومیە . ترجمە د. محمد عرب....

*3 Die Lügen des Weissen Hauses Hans leyendecker

- 4 خوێنەری هێژا چاوەری ئەم دوو وتارەبکە (کۆمەڵگای چەقیو و کۆمەڵگای بزیوو) و وتاری (پەیوەندیە بنەوییەکانی کەپیتالیزم بە پرۆسێسی دیموکراتەتیزەکردنی کۆمەڵگاوە) دووبابەتی بڵاونەکراوەی خۆم .
- 5 – Kampf gegen Demokratie Imitation Von Michael Ludwig –
- -Frankfurter Allgemeine Zeitung…Nr 3 05/01/05

jazachingiani@hotmail.com
www.chingiani.de